

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

De Conivgio Doctrina

Wigand, Johann

Jhenæ

VD16 W 2745

De Divortiis.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36207

DE CONIUG.
DE DIVORTIIS.

Separationem quandam coniugum, legitime esse, Christus ipse Matth. 19. Et paulus 1. Corint. 7. testantur, idq; probat Ecclesia Dei perpetua observatio, rerumq; humanarum necessitas, & honestas.

Divortium verò à diuertendo dictum esse censent, quia diuertuntur, seu distrahuntur maritus et vxor quos alioqui ius diuinum atq; humanum copularat, idq; propter grauem & euidentem causam.

Repudium propriè inter desponsatatum esse separationem, antequam solenniter copulati cohabitauerunt, Modestinus alijq; existimant. Sed vulgò plerumq; pro diuortio, sine discrimine vsurpatur. Putant autem à pudore sic nominatum, quia propter rem pudendam, cuius est persona rea, soluuntur sponsalia.

Separatio latius patet, atq; ad quarumlibet rerum discrimen, atq; segregationem applicatur. Diuortium verò ac repudium, plerumq; ad diuulsionem illam sponsum atq; coniugum refertur, licet ad alias quoq; res, nonnunquam vel veteri vsu, vel per translationem ea vocabula accommodentur.

כיתת

DIVORTIIS.

חֲרִיב Scissio Deut. 24. liber chéri-
buth, id est scissionis seu repudij. Matt. 5.
ἄποστροφῆς, Matt. 19. βιβλίου ἀποστροφῆς.

Ἀποπομπῆς, Ἀπόψεμψις, Ἀπόλειψις,
repudium, dimissio.

Ehescheiden. Ehescheidung. Schei-
den autem significat diuidere, separa-
re, vt Gold von Silber scheiden, das böse
vom guten scheiden. Item Eheteilung/
Ehetrennung/non perinde significan-
tia sunt vocabula.

Est autem diuortium, separatio mariti
& vxoris legitima, in notorijs & certis casi-
bus, vt parti innocenti auxilium feratur, &
nocens puniatur.

Estq; duplex diuortium: Aliud est le-
gitimum, quod iuxta leges diuinas atq; huma-
nas, debito ordine ab ijs fit, quibus cognitio
Matrimonialium causarum demandata est.
Illegitimum verò est, quod vel priuata tan-
tum autoritate, siue iniuste, siue non iuste cause
subsint, fit, vel non recto iudicio factum esse
diuoscitur.

DE CONIUG.
DE IVDICE.

Efficiens causa diuortij est, Deus ipse, seu lex ipsius, qua pronunciantur separati illi coniuges, qui ipsimet sese, violato vinculo & ordine Dei, prius re ipsa diuiserunt. Nam ille ipse qui dixit, Quod Deus coniunxit, homo non saparet, etiam dixit, omnis qui dimittit uxorem, EXCEPTA fornicationis causa, facit eam mœchari, hoc est, adulterij causa, licitum est facere diuortium legitimum.

Lex autem illa, seu Norma iudicandi & pronuncianti de causis matrimonialibus, est verbum Dei, & leges politicæ, verbo Dei non contrariæ.

Organa sunt iudices competentes, quibus conuenit seu commissæ est cognitio ac diiudicatio talium Matrimonialium causarum. Apud gentes autem tantum in foro politico eiusmodi causa tractatæ sunt. In papatu verò officialibus, qui plerumq; fuerunt homines auari, rapaces, sceleratissimi, sicut Petrus Blesensis & aliorum vetusta scripta testantur, ea cura ab Episcopis Aethiops, lurconibus, fornicarijs, venatoribus, demandata fuit. Nam pro pecunia, omnia iura habuerunt venalia. Et quid illi de coniugio rectè iudicarent, qui cœlibem, hoc est, impurissimam egerunt vitam, & caractere
re

DIVORTIIS.

rem Antichristi ex professo defenderunt, hoc est, prohibitionem coniugij. i. Timot. 4. Præterea ius canonicum, quod in hisce rebus plurima habet cum verbo Dei pugnantia, ubi optime visi fuerunt agere, secuti sunt.

Iam verò in Ecclesijs Christi, ubi sincera Evangelij doctrina sonat, & Sacramenta à Christo instituta, ritè administrantur, & ut compendio dicam, Antichristo Romano, spiritus reuelato, longum vale est dictum, Consistorijs ea cura committitur à legitimis Magistratibus, in quibus consistunt tum Theologi, tum Iureconsulti, ac politici nonnulli, qui verbum Dei, ac leges Magistratum honestas sequuntur.

Sed ubi non sunt Consistoria, hoc est, iudicia uti vocant Ecclesiastica, à Magistratibus ordinata & constituta, ibi Ministri verbi Dei adhibitis sibi aliquot senatoribus, eas causas audiunt, atq; ad Normam verbi diuini, ac honesta statuta cuiusq; reipublice exigunt, ut conscientie expediantur, & honestati vitæ rectè consulatur.

CONTRARIA.

M 4

Princ

DE CONIUG.

Priuato arbitrio, neglecto competente iudice, aut posthabita causa cognitione ac diiudicatione, semet separare, aut alios dirimere. Docet autem ipsum ius natura, neminem posse sui ipsius esse iudicem. Et si enim cui libet iuxta discrimen honestorum & inhonestorum, insitum mentibus humanis, & in primis iuxta verbum Dei licitum est, penes se vel probare, vel improbare aliquid, tamen in publicis actionibus, tantarumque rerum mutatione nemini fas est, sine iudicio eorum, quibus conuenit, aliquid moliri. Sicut enim nemo sibi ipsi copulat coniugem, sed id fit publicè & solenniter coram Ecclesia, & ab ipsius ministro, ita nemo se ipsum sine legitimo iudicio debet à coniuge diuellere, atque alij sese matrimonio iungere, quantumuis sit euidentis et notoria causa. Nam iudicia sunt ordinationes Dei. Deinde uidentur, ut omnia ordinatè in Ecclesia Dei fiant. Tertio scandalum necesse est caueri. Quarto Conscientiarum ratio habenda est, quæ non possunt esse tutæ aduersus tentationes, si priuato quis arbitrio diuortia machinetur, & priuato arbitrio alij copuletur.

Posthabita lege affectus sequi, morem gerere cognatis, opulentis, potentibus, id quod non raro solet accidere.

HORN

DIVORTIIS.

Hominibus indoctis, manifestis criminibus obnoxiijs, & infamibus, rapacibus, committere iudicium de causis Matrimonialibus. Quales enim deceat esse iudices, docet verbum Dei.

DE MATERIA IN QVA.

De violatione & separatione desponsatorum supra suo loco est dictum. Hic verò tantum de maritis & vxoribus, qui legitime copulati sunt, atq; cohabitarunt coniugaliter, agitur, quos lex in quibusdam certis casibus, diuellit ac distrabit. Vbi igitur non fuit solennis copulatio atq; cohabitatio coniugalis, ibi non fit diuortium propriè loquendo.

DE MATERIA CIR- ca quam.

Versatur autem diuortium circa casus quosdam, seu causas graues, quæ separationem illam legitimam facere cogunt.

Sunt autem causæ diuortij, in sacris quidem literis expressæ, tres, nempe:

Mors.

Adulterium.

Desertio.

M S

De

DE CONIUGI

De morte quidem, Paulus disertè inquit Rom. 7. Quæ sub viro est mulier, viuenti viro alligata est legi. Si autem mortuus fuerit vir eius, soluta est à lege viri, Item, si mortuus fuerit vir eius, liberata est à lege viri, vt non sit adultera, si fuerit cum alio viro. Item 1. Corint. 7. Mulier alligata est legi, quanto tempore vir eius viuit, Quod si dormierit vir eius, liberata est à lege. Cui autem vult, nubat, modò in Domino. Sic mortuo Nabat, David libère quicit Abibail. 1. Reg. 15.

Videndum autem est, si quis in loco peregrino ac remoto, dicitur extremum diem clausisse, vt certa proferantur testimonia.

De adulterio Christus clarè inquit. Qui dimiserit vxorem suam, EXCEPTA fornicationis causa, facit eam mœcham, hoc est, propter adulterium licet facere diuortium. Math. 5. 19. Item Romanorum 7. definitur Adulterium: Mulier viuenti viro vocabitur adultera si fuerit cum alio, hoc est, Adulterium est, quando coniunx coniuge viuenti, suum corpus alij communicat, ante legitimam separationem.

Rationes quoq; sunt perspicuæ, quia adulter fit quasi homicida sui corporis. Primum, quia

DIVORTIIS.

illa cum coniuges sint vna caro, iuxta divi-
nam vocem, adulter eam unitatem scindit, se-
qua inde auellit flagitioso scelere, contra Dei
ordinationem. Deinde, quia in supplicium capi-
tale incidit, iuxta Dei sanctionem. Nam Deus
inquit Leuit 20. Si mœchatus quis fuerit cum
uxore alterius, & adulterium perpetravit, cum
coniuge proximi sui, morte moriantur et mœ-
chus et adultera. Eadem lex reperitur Deu. 22

Iam si Magistratus pius, rectè suo officio
fungitur, & sicuti in Deuteronomio dicitur,
malum de Israel aufertur, res est planior, quàm
si Magistratus ista anathemata terræ patitur
vivere, ac vel conuiuet, vel exigua pœna eos
quasi leuiter fricat.

Porrò necesse est adulterium coràm iudi-
cio, liquidè probari. Sunt et alia circumstantiæ
considerandæ, vt ne ipse maritus prostitu-
erit coniugem, aut alia ratione ei præbuerit occa-
sionem, Adfert et coactio seu oppressio quan-
dam moderationem. Item ea pars, quæ alterâ
accusat, sit immunis ab eo scelere.

De desertione Paulus inquit .i. Corint.
7. Quod si infidelis discedit, discedat, Non enim
seruituti subiectus est frater, vel soror in ta-
libus.

ES

DE CONIUG.

Est autem desertio, quando coniugem maliciose deserit, coniugalia officia subtrahens, atq; coniugem in periculis animæ & corporis relinuens.

Infidelis porrò est non tantum, qui ritus ethnicus est, vel à Christiana religione deficit, sed etiam, qui omnis timoris Dei, omnis fidei datae coniugi, omnium storgarum erga liberos obliuiscitur, & contra Dei ordinationem, veluti astorgos coruus, suos pullos & matrè deserit, fami atq; periculis eos omnes obiciens.

Est autem desertio alioqui duplex. Alia est desertio coniugis spontanea & maliciosa, quam in presentia describimus, ein mutwillig weglauffen. Alia est desertio quasi coacta, ut ablegatio nomine Reipublicæ in loca remota, vel ad miliciam honestam.

Item quæ fit vtriusq; coniugis bono consensu, ut sunt negociationes, quæ adferunt peregrinationes in longinquas regiones. Item captiuitates. Sed in hac discessione, maritus habet voluntatem & propositum, quam citissime redeundi ad suos, & omnis generis officia præstat, in scribendo, et mittendis sumptibus, quantum potest, & impeditur contra suam voluntatem, quò minus tempestiue ad suam do-

mutu

DIVORTIIS.

et familiam reuertatur. Eiusmodi autem
circumstantia, in iudicijs sententiam mode-
ratur. Possent igitur hæc honesta causa absen-
te, vocari discessio à coniuge, altera verò ma-
liciosa absentia, propriè diceretur desertio.
Nam non omnis discessio, est desertio, desertio
vera ipsa, non est simplex discessio, sed viola-
tio matrimonij. Desertor enim non habet ani-
mum reuertendi & cohabitandi, aut iuuandi
coniugem debitis officijs, Sed de vocabulis non
disputabimus prolixius.

Aliud quoq; est, quando propter offensio-
nem ex ira ad breue tempus coniunx discedit
à coniuge, & apud honestos homines degit. Al-
tè est desertio. Nam Diabolus coniugij hostis
interdum serit dissidia inter coniuges, & ex
ira, que impedit iudicium, aliqua breuis disces-
sio fit. Sed vbi deflagrauit astus animi, rede-
unt in gratiam coniuges, & iniurias mutuas
sibi inuicem condonant, & obliuiscuntur. Ope-
ra enim danda est, ne eiusmodi desertiones ex
ira factæ, diu tolerentur à Magistratibus &
Pastoribus, ne Diabolus alia peccata & ma-
la, ex hoc principio texat.

DE VICINIS CASIBVS.

Quidam plures casus, seu causas diuor-
ij recensere solent, quæ aliquam affinitatem
sunt

DE CONIUG.

cum ijs, quas recensui, habere videntur. Sed eas piorum & prudentum iudicum considerationi, iuxta circumstantias probè & diligenter cognitæ & ponderatas, permittendas esse statuo. Sunt autem: 6.

Cohabitatio in gradu à Deo prohibita. Nam si coniugium fuerit prohibitum à Deo, nullo vnquam iure potest fieri licitum, præsertim si illud publicè constet. Nam si nemo scierit eam propinquitatem, alia res est.

Impotentia reddendi debitum coniugale, rectè explorata. Vbi autem nulla fuit cognitio coniugalis, & res aperta est, facilius est iudicium. Nam vbi nullum fuit coniugium, ibi res ipsa facit diuortium, aut potius repudiū propriè loquendo. Idem de illis sentiendum, qui Eunuchi ante confirmatum coniugium facti sunt, sed non qui postea.

Veneficium, insidiæ de morte inferenda, in emendabilis plagositas, sæuicia incorrigibilis immoderata libido cum alterius damno, pertinaciæ in denegando debito coniugali. In hisce casibus aut causis variant iudicia. Lutherus quidem sentit, peritis & pijs iudicibus ista omnia esse permittenda, q̄ circumstatijs diligenter inquisitis, & conscientijs pro necessitate con-

consular
Coatice, r
vibus lic

Q
xxore a
rimoni
& nullu

Non
et confus
sive stoli
in rebus
pat) prop
lia. Ratio
Deus ta
rebus ta
am vitæ
citi sunt

Eat
videntur
berantur
coniunx
ne ei con
rem cap
quem nõ
do sibi v

DIVORTIIS.

consulare possint. Aliqui Theodosij legem in Codice, ritè omnibus cognitis & tentatis, omnibus licitis modis, hic locum habere censent.

Quando quis nondum legitime à priori uxore adhuc viuente separatus, aliam sibi matrimonio copulat, explicata res est, prius matrimonium valere, et alterum esse illegitimum & nullum.

Regula.

Non separant coniugia legitime contracta et consummata morbi, deformitas, simplicitas sine stoliditas, sterilitas, negligentia quadam in rebus Oeconomicis, hæreses (nisi desertio fiat) professiones necessariae, deportatio, exilia. Rationes sunt, quia coniuges sunt vna caro Deus tales suo consilio iunxit, & quia sibi in rebus tam aduersis quàm prosperis, indiuiduam vitæ consuetudinem, mutuaq; officia polliciti sunt.

Eandem captiuitates rationem obtinere videntur, quia mirabili occasione non raro liberantur. Ac quid faceret coniunx, si alter coniunx morbo diuturno consistaretur? Nonne ei compassionem et officia deberet? Est autem captiuitas quasi morbus quidam mariti, quem nō habet in potestate sua abijcere, quando sibi videtur.

CON-

DE CONIVG.
CONTRARIA.

Quamlibet ob causam facere diuortium, id est ex causis non sufficientibus, nec legitime dijudicatis, quam quidem leuitatem, Christus redarguit. Matth. 19.

Propter morbos facere diuortium, est iniustum, ex istis rationibus: 1. quia manifeste in contractu Matrimonij sancto fœdere sibi invicem promiserunt coniuges officia in omnibus casibus absq; coniugij ruptione. 2. Effet contra dilectionem coniugalem. 3. Typus coniugij violaretur. 4. Liberis id probro esset, summa, prorsus ab omni pietate et honestate foret alienum.

Cognitionem spiritualem, facere diuortij causam, valde stultum est. Vocant autem Canones spiritualement cognitionem, quando aliquis in Baptismo alicuius adest testis vel susceptor, & baptisatus fit eius filius seu filia spiritualis, testis verò, pater vel mater spiritualis. Argumentum illud stultum, eiusmodi est.

Pater & filia, mater & filius, non possunt absq; fœdissimo incestu, matrimonio iungi.

Sed in Baptismo susceptor siue testis, fit pater vel mater spiritualis, Baptisata verò persona, filius aut filia spiritualis.

Ergo

DIVORTIIS.

Ergo non possunt matrimonio iungi.

Respondeo. Sunt quatuor termini, id est, sic argumentantes sunt magni asini, quia Major de externa & carnali coniunctione loquitur. Minor verò de re prorsus aliena, & plurimum differentis, qua nihil cum Coniugio externo habet commercij. Nam nullo sanguine naturali vel spiritali iungimur, testis Baptismi & Baptisati. Est præterea Minor insulsissima. Nam non efficit testimonium illud, quod ad Baptisatum fit, reuera spiruales patres aut matres baptisatorum. Deus enim est noster spiritalis pater. Item, Ministri verbi spiruales patres omnium suorum auditorum dici possunt, quia per verbum vite quod predicant, homines regenerantur, ac mirum sanè est cur pontificij etiam hæc causam non allegarint, quod sacerdotibus non sit liberum coniuges honestas ducere, quia nimirum sunt patres spiruales suarum Ecclesiarum. Sed forte id metuerunt, ne quis exciperet, Ergo ex aliorum sacerdotum auditoribus, sacerdoti alij liberum esset, coniugem pudicam honesto matrimonio sibi iungere.

Nos hanc Antichristi Romani maculam, qua deformavit coniugium, ex nostris Ecclesijs tunc pellimus, quia neq; naturali, neq; divino, neq;

¶

DE CONIUG.

neq; Casareo iure talis sit prohibitio, ratione as-
sistentia, aut leuauonis in Bapismo.

Idem iudicium est de ordine sacro, quia
contrarium verbo Dei est, vllum hominum or-
dinem, arcere à Coniugio legitimo. Nam vox
vniuersalis est, Erunt duo in carnem vnā.
Item, Quæ non potest continere, nubat. Item,
Ad vitandam fornicationem, VNUS QVIS-
QUE suam habeat uxorem. Imò Episcopum
vnumquemq;, Paulus vult suam habere uxore-
rem, & liberos bene educare. Pontifex quoq; &
sacerdotes veteris Testamenti, habuerunt coniu-
ges. Apostoli aliquot similiter, & Episcopi pri-
mitiua Ecclesia. Et castitatis donum, non est
cuilibet datum, cui verò à Deo coniugit, videat,
ut eo rectè viatur.

Votum quoq; soluere legitimè inita coniu-
gia, doctrina Antichristi est, non Christi. Nam
vota, nequaquam debent esse contraria verbo
Dei. Sed verbum Dei inquit, virum non habere
potestatem sui corporis, verum uxorem, & e-
contra. Deinde lex coniugij est, adhaerebi con-
iugi suæ, seu ut rectè exponitur, completitur
indissolubilem vitæ consuetudinem. Tertio Pau-
lus inquit, ad tempus solummodò abstinendum
Coniugibus esse, & non perpetuò, ne forte à Dia-
bolo

DIVORTIIS.

holotentur. Deniq; eiusmodi vota sunt per se
impia, & ab Antichristo Romano in ignomini-
am Coniugij, & ad supersticiosos cultus augen-
tis, nefarie excogitata. De coniugio legimus.
Honorabile coniugium, & thorus immaculatus.
De votis autem illis legimus, Frustra me colite
mandatis hominum. Item, Fugite Idololatriam.
Item prohibitionem coniugij, sic & istam super-
sticiosam diuulsiōem, esse opus Diabolorum &
Antichristi, sive id fiat cum voluntate hominum
(fascinata scilicet) sine contra eam.

De cognatione porro legali, seu ad optionem,
iura honesta civilia, & consuetudines bona con-
sulantur, quia sacra litera de hac parte nihil
prescribunt. Nec opus est inijci laqueos consci-
entis, ubi Deus non ligat.

Recte igitur estimantur, & purgantur illi
vulgares in Papatu versus, ex Antichristi de-
cretis extructi:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.
Cultus disparitas, ius, ordo, ligamen ho-
nestas.

Si sis affinis, si foris coire nequibus
Hac socianda verant, connubia iuncta re-
tractant.

N 2   7n

DE CONIUG.

In codice lib. 5. tit. 17. de repudijs iste
cause commemorantur: Si qua maritum suum
adulterum aut homicidam, aut veneficum, vel
certè contra nostrum imperium aliquid molien-
tem, vel falsitatis crimine condemnatum inue-
nerit, si sepulchrorum dissolutorem, si sacris ad-
ibus aliquid subtrahentem, si latronem, vel latro-
num susceptorem, vel abactorem, aut plagiarium,
vel ad contemptum sui domusve sua ipsa in-
spiciente cum impudicis mulieribus (quod maxi-
me etiam castas exasperat) cetum inuentem, si
sua vita veneno, aut gladio, aut alio simili mo-
do insidiantem, si se verberibus (que ingenuis
aliena sunt) afficientem probauerit, tunc repudij
auxilio vii necessario ei permittimus libertatem,
& causas dissidij legibus comprobare. Sed ista ad
Consistoriorum iudicia sunt referenda.

FORMA SEU QVO
MODO.

Diuortium est legitima quadam diuulso
Coniugum. Explicandum itaq; nonnihil est,
QVOMODO eam fieri conueniat, obseruata
tamen Methodi ratione.

In genere autem tria, ad formam seu rati-
onem diuortij pertinent, bono & legitimo ordi-
nempe:

Cogni-

DIVORTIIS.

Cognitio causa.

Dyudicatio.

Promulgatio atq; executio.

Cognitio causa, habet occasionem & probationem legitimam & veram. Accusatio autem sit plena. Probatio vero sit luculenta. Nam intricata & dubia, impediunt rectum iudicium. Huc & citatio pertinet, si pars aduersa non sit in eo loco, aut alioquin iudicium subterfugiat. Nam iustissima lex est, Oportere utramq; partem audiri.

Eines Mans rede issi keine red/
Man soll die theil hören allbed.

Si vero non compareat aduersaria pars postquam semel, vis, ter, peremptorie concessa, in illo temporis spacio citata, omnisq; diligentia sine mala fraude adhibita fuerit, inquirenda illa persona, & efficiendo, ut citatio quantum possibile est ad eam perungere valeat, cognati aut amici eius si haberi possunt, de absente interrogemur. Isti etiam vel absentibus, vel nihil adferentibus, quod ad causa cognitionem pertinere videtur, pars accusans omnia probet illustris, que & causa ipsa, & iudices py, sapientes, & iusti requirunt. Nihil enim precipitanter agen-

DE CONIUG.

Quum est. Nam res grauiſſima eſt ſeparatio Coniugum, qui iudicio diuino pro vna carne habentur. Ergo & ſapienter, & cunctanter procedendum eſt, hoc eſt, vt non feratur ſententia, niſi prius omnibus legitime & accurate exploratis atq; perſpectis.

Deinde verò & nimia, ac non neceſſaria, imò damnosa dilatio legitimi iudicii, in vicio eſt. Nam vbi cauſe ipſa per ſe plana ſunt, aut probationes ita euidenter, vt quaſi in ipſo conſpectu verſentur, ibi iuſticia & equitas poſtulant, vt parti innocenti auxilium feratur. Nocenti vero, debita pœna aſſiciatur.

Dijudicatio verò cauſe, ſi legitima & clara. Norma ſit verbum Dei, & leges ciuiles honeſta, boniq; rationibus à verbo Dei non alienis, ſuffulta.

Completitur autem iſta legitima dijudicatio, ſeu ſententia, qua ibi proferitur, duo poſſiſſimum, primum, teſtimonium de innocenti perſona, & abſolutionem à vinculo coniugij, conſeſſionemq; vt habeat libertatem aliud matrimonium contrahendi, ſine peccato, & ſine infamia. Deinde nocentis, ſeu rea perſona damnationem iuxta leges, obſeruata tamen ea ratio-

DIVORTIIS.

ut, ut cuilibet iudici, suum pane modus relin-
quatur. Nam iudicia Ecclesiastica puniunt ver-
bo, & excommunicatione ab Ecclesia. At merè
politici Magistratus, puniunt gladio alijsq; legi-
timis modis. Ideò in adulteros & desertores ma-
triosos, graviter debem animadvertere, ut ex
iudicium Dei contra tales violatores Matrimo-
niorum, & disciplina, & honestas magis colan-
tur. Nam negligentia Magistratum, omnis
generis peccata crescunt. Nimis leues chirurgi,
ut vulgo dicitur, faciunt purida vulnera. Vi-
tiosa igitur sunt in pijs & iustis imperijs. Vir aq;
extrema, crudelitas nempe, & lentas nimia.

Promulgatio sententia, sit solennis & pu-
blica, in qua deserti pars rea damnetur, atq; in-
nocens absoluitur. Ita ei potestate, ut alij possit
iungi matrimonio legitime. Huic verò promul-
gationi, non modo in proferendo, sed etiam in
exsequendo, sua sit & iustitiae auctoritas. Nam si
potentiores sese opponant, Deo & iusticia repug-
nant, gravioresq; penas, sibi & suis accersunt.

Nunc in specie ad casus, seu ca^{sa} diuor-
tiorum, generalia illa applicanda sunt, ut
sunt illustriora.

DE MORTE.

¶ 4

Mors

DE CONIUG.

Mors coniugis, est vel certa vel incerta. Si certa est, & cognita hominibus eius loci, ubi altera persona vivit, nullo iudicio prorsus opus est. Nam lex Dei plana publiceque nota est, quod mortuo coniuge, persona superstes habeat libertatem, cum alia legitime matrimonium inveniendi Rom. 7. x. Corinth. 7. Alia tamen res foret, si viva persona esset coniugicida, idque manifestissimis argumentis convinci posset. Nam ubi Magistratus suo videretur gladio. Si vero coniugicida ob circumstantias aliquas tolleretur a Magistratu, non posset ei denegari copulatio cum alia persona, sicut & alij homicidæ idem esset permittendum, verum non sine publica poenitentia, ut scandalum Ecclesie datum tolleretur, & poeniens in Ecclesie societate recipere.

Sin vero mors coniugis incerta, ipsa necessitas cogit, veritatem rei investigare, ac testimonia mortis liquidissima idferri, nihilque precipitanter in rebus tamis cavere vel suscipere. Etsi igitur fama a remota sonat de obitu coniugis, in prelio aliquo vel profectioe longinqua, & sunt quidam in terra, qui id affirmant, tamen etiam aliter videndum est, an testes illi sint fidei argui, & certiora testimonia inquirenda sunt, iustumque tempus expectandum, quo veritas magis innotescat. Habenda enim est ratio iusticiae, honestatis, & bona conscientie.

Porro

DIVORTII.

Porrò piè & grauius à Paulo dictum est. Nubatur modo ut in Domino. Permittit quidem uxori, marito defuncto, coniugium cum alio uero, Sed uult, ut in Domino hoc fiat, hoc est, in timore & inuocatione Dei, ne impijs aut Idololatrijs sese iungat, Sed pium maritum exspectat, ne sese in periculum animæ coniiciat, sicut filie & filij huius seculi, magis pulchritudinem, robur corporis, voluptates, opes, dignitates spectant & ambiunt in matrimonijs, quam pietatem. Deinde sine dubio, & honestatis leges uult Paulus coniuges, extincto uita socio, sequi, ut aliquod saltem tempus luctus obseruetur, cuius uel genti uisatum, ne priusquam coniunx in sepulchro frigerit, ut vulgo dicitur, cum alio fiat consorciatio atq; commixtio. Non autem habet illud tempus luctus, certas metas aut leges, ideo nullius conscientia est grauanda, si propter casus graues, citius cogatur sibi de coniuge, honesto tamen modo, prospicere, quam sit quorundam consuetudo. Ad minimum tamen semestre, aut quadrantem anni, differri nouum matrimonium decet.

DE ADULTERIO.

Differunt supra, fornicationes, incestus, adulteria. Stupra sunt, quæ uirginibus, aut uidijs

DE CONIUG.

Quis inferuntur. Fornicationes, quae cum solis
quidem personis, sed inhonestis sunt. Incestus,
qui committuntur cum iis, qui sanguine aut affi-
nitate nimis propinquo gradu iuncti sunt.

Adulterium verò est, quando coniunx,
vivente coniuge, suum corpus alteri, siue libera,
siue iuncta matrimonio communicat. Nam re-
spectu coniugis, est adulterium verum, ac fedum,
etiamsi respectu libera vel in honesta, sit stuprum
vel fornicatio.

Notandum autem & hoc est, in sacris li-
teris frequenter vocabulum fornicationis, etiam
adulterium complecti.

Porro adulterium duplex est, aliud est
manifestum, vel per se, vel per indicationem &
probationem luculentam. Aliud est occultum &
obscurum.

In manifestis & notorijs Adulterijs, faci-
lior est diiunctio iuxta legem divinam. In adul-
terijs autem occultis, inquirende sunt probatio-
nes, vel per testes, vel per alias indicationes, quae
vite in iudicio examinata, rem istam turpem
suffICIENTER probent. Suspiciones quidam caecae
sunt, ut dicitur. Sed videndum tamen est, quae
aliquam

DIVORTII.

aliquam habeant causam, qua non? Nec sine li-
quidissimis & sufficientissimis probationibus, fas
est pronunciare. Solet præterea ipse Deus, cuius-
modi impuros nebulones, licet aliquandiu sua
scelera contegere omnia astucia & improbitate
studeant, tandem reuelare atq; confundere, ac
innocentem partem vindicare.

Deinde verò aliud est adulterium malici-
osum, aliud est coactum. Maliciosum est, quan-
do sua voluntate exorbitant Coniuges sine sobrijs,
sive ebrijs, quacung; occasione. Coactum est,
quando vi in expugnationibus ciuitatum, aut
in captiuitatibus, aut alijs grassationibus, hone-
sta marona stupratur præter suam voluntatem
& consensum, sicut Tarquinius, Lucretiam re-
luctantem oppressisse scribitur.

Aliud quoq; est, quando utriq; coniuges,
vinculum coniugij ruperunt, seseq; polluerunt
adulterijs. aliud quando iantum una persona
coniugij, fœdus conjugale violauit.

Item aliud est quando scelestus maritus
uxorem prostituuit, aut maliciosa desertione, in-
firmo vasculo peccandi occasionem præbuit.

Item considerandum est, an postquam de
adulterio

DE CONIUG.

adulterio pars innocens rescindit, coniugale iterum cum adultero conuixerit, an non? Non eiusmodi rerum circumstantia, sententiam iudicij vel exasperant, vel mitigant.

Ratio iudicij.

Si pars innocens non queritur in iudicio, Ecclesia non separat tales coniuges sua sponte, adultero tamen sine adultera, si res manifesta sit, coram Ecclesia poenitentiam imponit, idq; propter hasce causas, primum ut extet vox diuina, talia flagicia reprehendens & damnans. Deinde ut Ecclesia reconcilietur, a qua semet ipsum, suo ipsius tunc scelere excommunicarat. Tertio, ut scandalum datum publice tollatur. Quarto, ut Ecclesia pro ipso preces faciat, & gaudeat de peccatore agente poenitentiam. Quinto, ut alij hac disciplina Ecclesiastica commonescunt, a similibus peccatis absterreantur.

Poenitentia vero ratio talis hodie, in rellit constitutis Ecclesijs obseruatur, ut peccator primum privatim diligenter insitutus de peccato, de fide in Christum, de vita emendatione, in congregatione Ecclesia, quando frequens populo, conciones & publica sacra sunt, coram altari sistatur, ubi audiente cetera Ecclesia, adulter &

ministr
suum a
a Deo
tum? a
an peti
hac Ec
singula
clesiam
bus die
nem Ec
grauem
di pecc
cum als
S
querim
quid p
concili
ximi, a
prestan
aig, obl
erga no
ra pecc
sericor
Imbec
datione
stano.
vunne
tum v
mini-

DIVO RTIIS.

ministro verbi Dei interrogatur, an peccatum suum agnoscat & deploret? an petat remissionem à Deo? an deprecetur scandalum Ecclesie datum? an promittat seriam vitam emendationem? an petat absolutionem in nomine Christi coram hac Ecclesia? Accepta deinde responsione ad singula ista capita, Minister verbi hortatur Ecclesiam, ut pro isto peccatore preces faciant, quibus disetis, eum clara voce recipit in communionem Ecclesie, atq; à peccato absoluit, & addit gravem commonesactionem, ut Ecclesia eiusmodi peccata vitet. Tandem peccator siue solus, siue cum alijs, Testamento Domini fruatur.

Sin verò pars innocens, ad iudicium referre querimoniam de coniugis adulterio, ac potest liquido probare, primum tentatur via quedam reconciliatio, fundamenta eius sunt, dilectio proximi, qua cum alijs, tum in primis coniugibus prestanda est, & complectitur condonationem atq; obliuionem iniuriarum. Exemplum Dei erga nos, qui quotidie nobis, & plura & maiora peccata condonat. Vox Christi est, Estote misericordes, sicut & pater vester misericors est. Imbecillitas humana, lucrisactio persona emendationem sanctè promittentis. Coniugij cohonestatio. Præmia qua Deus ijs, qui lenitate tali viuunt, retribuit. Omnium piorum & honestorum vota, & tanta mansuetudinis prædicatio.

Dein

DE CONIUG.

Deinde verò, si reconciliatio nullus lo-
cus conceditur, vel etiam non speratur serua-
tione partis rea, iudex claris verbis causam
diuorij denunciat, & iuxta Christi vocem, in-
nocentem partem à Coniugio nocentis penitus ab-
solvit eiq; innocenti facit potestatem, cum alio
matrimonium legitime contrahendi, Nocentem
verò condemnat, ac prohibet ei Coniugium in
penam, eo quidem loco, more Ecclesia.

Norma ac fundamentum huius separati-
onis, est vox Christi. Matth. 5. Omnis, qui di-
miserit uxorem suam, excepta fornicationis cau-
sa, facit eam mœchant. Ergo propter adulteri-
um, in iudicio legitimo probatum, licitum est
facere diuorium iudicis sententia.

Cause autem cur adulteria dissoluant con-
iugia, ista sunt.

Quia adulter sua sponte se ex communi
iugo exolvit, & fœdus coniugale violat.

Quia suum corpus à coniuge auellit, &
alijs communicat.

Quia semet occidit eo ipso, quia in suppli-
cium capitale sese conijcit.

Quia

DIVORTIIS.

Quia typum coniugij sceleratè deformat.

*Quia Christus Deus censuit, adulteria dis-
solvete matrimonia, vii dictum, Matth. 5.*

*Magistratus verò politico, actio illa Ec-
clesiastica nihil praeiudicat. Nam ille etiam sua
sponte, ratione sui officij, in adulteros adulteras-
que inquirere debet, factaq; legitima inquisitione,
legitimè damnare ac punire. Est autem divina
constitutio, ut adulterium perpetrantes, ultimo
supplicio afficiantur, iuxta legem Deut. 22. Si
dormiserit vir cum uxore alterius, uterq; morietur,
id est, adulter & adultera, & auferes ma-
lum de medio Israël. Item Leuit. 20. Et hanc
ob causam in Veteri Testamento, de separatione
adultery causa nihil dicitur, quia morte reos sus-
tulerunt. Si igitur Magistratus suo rectè fun-
giatur officio, nihil opus est separatione alia, quia
morte liberatur innocens persona. Sin ille con-
niuet aut lenius punit, Ecclesiasticum tamen iudi-
cium, adulteris irrogari necesse est.*

*Plurima porrò honesta gentes, adulteria
sunt abominata, & conuictos de hoc scelere capi-
tali supplicio sustulerunt.*

In op.

DE CONIUG.

In oppressis violentia, siquidem violentia manifeste probata fuerit, & in iure adhiberi oportere, res ipsa docet. Eisi enim p[er]sona amissio, grauius malum est, quam si c[on]iugis, aut brachium vxori resectum esset, tamen v[er]o p[ro]p[ri]a & humanus consideret, vxorem contra voluntatem suam, tali ac tanto damno affectam. Sed variant circumstantia rerum, ideo ad p[ro]uidentia & prudentes iudices, definitiones iusta in eiusmodi perplexitatibus, referende sunt.

Si porro viri, coniuges de adulterijs conuicti fuerint, non sit separatio, sed viri, si Magistratus vii merentur, eos non punit, reconciliatio imponitur, ac neutri conceditur aliud matrimonium contrahendi. Ratio est, quia viri, sunt rei. Iudicia autem legitima innocentijs subueniunt, nocentes vero panis debitis subiiciunt.

Nec prostituentibus, aut euidentem causam praeberentibus coniugi ad adulterium, permittitur cum alia persona in Coniugio viuendi. Imo Magistratus quoque, tales punire tenentur.

Nec separationem fieri conuenit, ubi innocens comperto aliterius adulterio, iterum coniugaliter cum coniuge cohabitauit. Nam ea re

DIVORTIIS.

ante sese reconciliauit, denique pristinum Coniugij vinculum confirmavit.

Sed in eiusmodi causis, variant circumstantia plurimum, uti diximus, ideo sententia quoque non possunt regulis certis comprehendi. Verum pii ac prudentes iudices, pro circumstantiarum varietate, sententias ad leges accommodant, nihilque contra conscientiam pronunciant.

DE DESERTIONE.

Desertio maliciosa (mutwillig/Item heimlich weglauffen) accuratam inquisitionem requirit, nempe:

Testes ex vicinis & honestis viris, qui asserere possint, desertorem nulla gravi causa adductum, deseruisse coniugem. Item personam desertam, recte & honeste sese gessisse.

Deserte persona, sollicitudinem, quae per se, aut per cognatos, quantum omnino possibile fuit, monuit desertorem, ut reuerneretur, memor sibi dei conjugalis, sibi tam sanctae promissae.

Citationem legitimam vel à Consistorio vel Magistrate, vel pastore eius loci factam ac si de

DE CONIUG.

si de loco constat, ubi degit desertor, ad ipsam
missam.

Probationem liquidam, quod ab eodem
tempore, quo desertor absuit, non scripserit literas,
non miserit subsidium vite, non petierit, ut de-
serta persona sese sequeretur.

Tempus iustum expectationis, quod non
eodem modo in iure civili determinatur, eamque
ob causam vel à Magistratibus defini, vel à
iudicibus iuxta circumstantias rerum, rectè es-
timari debet.

In iure civili.

Lex 2. C. de repudijs triennium absentia,
sine consensu sponsa, constituit causam divorij.

Lutherus & Pomeranus, post anni spaci-
um faciunt potestatem deserta persona, suam
causam referendi ad iudicium, ubi citatio atque
diudicatio fieri queat. Eam sententiam &
Brennius, Bullinger, Bucer aliique sequuntur.

Conditionem deserta persona, quid eius
conscientia, quid vitaratio, Oeconomia, liberi
teneri, ferre queant.

Hes

DIVORTIIS.

Hæc aliq, eiusmodi plura, in iudicio plurimum priorum, & sapientum virorum, indaganda, ponderanda, & recte definienda sunt.

Satis igitur explorata malicia, & astorgia desertoris, index innocenti persona subueniat, ut (quia desertor factus fœdisfragus, oblitus est vinculi conjugalis, & dilectionis debita) iuxta testimonium Pauli. 1. Corinth. 7. innocentem, pronunciet solutam ac liberam a desertore, facta potestate alteri nubendi legitime desertorem verò damnet.

Magistratus autem politicus, desertorem non ferat in suo territorio, imò comprehensum debita pœna, ut alijs sit exemplo, afficiat.

Fundamentum istius separationis, est, dictum Pauli 1. Corinth. 7. Quod si infidelis discedit, discedat. Non enim seruituti subiectus est frater, vel soror in talibus. Est autem hic nonnulli, nodum quasi in scirpo quarunt, urgentes infidelitatis vocabulum, & clamantes, Paulum de hæreticis differere, tamen manifesta res est, desertorem sua astorgia, suam infidelitatem & impietatem enormem, satis superq, declarare. Nam si timeret Deum, non fieret fœdisfragus. Ore quidem Christianum mentiri posset, sed factis in-

DE CONIUG.

Etis infidelitatem suam aperitissime probat, 2. Timoth. 5. dicitur. Si quis suorum, maxime domesticorum, curam non habuerit fidem negavit, & infideli est deterior.

Porro ad hunc verbum separationis, adiciamur & ista graues rationes:

Quia ipsemet desertor, sua desertione, sedus ac societatem coniugij, qua complectitur indiuiduam vite consuetudinem, prater omne fas & equum violat.

Quia suum corpus, cuius ipse non amplius habet potestatem, teste Paulo, 1. Corinth. 7. Coniugij subtrahit.

Quia in periculum corporis & animae coniugem coniecit.

Quia desertor ipse, plerumque, alibi non seruat castitatem coniugij debitam, sed fit adulter.

Quia omnem consolationem, omnem vi-etum, coniugij & liberis quoque, non raro astorgit ille sceleratissimus subtrahit.

Quia Reipublice etiam, ubi habitabat, sua necessaria officia, qua corpore & facultatibus debebat,

DIVORTIIS.

debebat, subtrahit, estq; desertor patriæ. Aufu-
erant enim tales, non resignato iure ciuitatis.

Quia sunt scandalo multis alijs, & suis
liberis, quasi ignominia notam incurrunt.

Ergo & innocenti ratio habenda est, ex
iusta condolentia, & Magistratus eo seuerioris
pena in talibus, exempla vindictæ diuina statue-
re debet.

Quando verò causam desertioni, alter
coniugum dedisse perhibetur, vel morositate e-
normi & incurabili, vel insidijs vite, vel dene-
gatione officiorum coningalium, vel quia suspi-
tus fuit cum alio, quod fidem coniugij violarit,
causa illa diligenti inquisitione cognoscenda, &
ventilanda sunt, verène sic se habeant, an non?
Deinde an causa sufficientes proferantur, vel
non? Atq; in primis reconciliatio tentanda est,
quia res grauissima est diuortium. Præterea so-
let Diabolus, & Zizania dissensionum inter coniu-
ges disseminare, interdum ex leuibus causis, po-
tius verò veluti ex scruilla, incendium exusci-
tatur, pluraq; incommoda accedunt.

Discessio porò necessaria, facta cum con-
sensu coniugis, aliam habet rationem, vt, quan-
do quis

DE CONIUG.

quo quis negotiorum suorum causa, peregrinè profectus, ac diutius quam sperarat, abest.

Item, quando iussus à Magistratu, respública gratia militatum abit, aut legatione in remotas terras fungitur, etiamsi id non satis bonum cum voluntate alterius coniugis factum sit. Nam patria nostra, corpus & facultates debemus.

Item quando valetudine aduersa correptus, seu in captiuitatem redactus, emanet.

Si igitur talis habeat animum reuerentem, ac per se non ster, quò minus cito reuertatur, scribat ac mittat auxilia coniugi, si possit, non est faciendæ separatio, Sed monenda est persona relicta, ut sciat, ad fidem Coniugij pertinere, et patienter ferat istam absentiam Coniugis, & expectet reditum. Ratio est. Nam præter voluntatem & fraudem malam Coniugis absentis, ista accidunt, ac sunt veluti morbi, qui non detrahunt Coniugium. Si verò de morte exploratum fuerit, plana res est.

Alia tamen res est, quando quis ab auctoritate sui Magistratus, propria temeritate, vitæq; licentia gaudens, currit in miliciam sine ea iusta, sine iniusta sit, non coactus extrema

DIVORTIIS.

ma inopia. Graue igitur est, personam reli-
 ctam, non modo egestate & fame propemodum
 consistari cum liberis, sed etiam in discrimine
 periculi versari: differunt enim dona: dum il-
 le nebulo libere belluatur, & licenter sese libidi-
 nibus polluit, ac si quando reuertitur, adfiri ni-
 hil, nisi corpus mutilatum, non quidem in praelijs
 contra hostes, sed in disensionibus potationum
 & ludorum, & perditum fœdis libidinum mor-
 bis. Contra tales igitur nebulones, Magistratus
 debet severam legem ferre, ne eiusmodi deser-
 tiones ipsis essent impunitæ. Aliud verò est,
 quando persona libera, in miliciam bonam &
 iustam se conferunt, ut res militares cognoscant,
 & virtute aliquid sibi comparent. Aliud, quan-
 do Coniuges, qui domi possent honesto labore vi-
 ctum querere, Coniugem, liberos, domum, vi-
 cinos, rempublicam, patriam, deserunt, ad do-
 mum aliquando reuertes, ut diximus, non
 pecuniam, sed paupertatem, non virtutes sed vi-
 cia, non robur corporis, sed morbos reportant.

Desertio coacta, seu qua præter volunta-
 tem fit, suam quoque, habet rationem, ut sunt exi-
 lia, que tempore persecutionis ingruunt, quando
 vel religionis, vel vastationum gratia, homines
 non volentes pelluntur suis domibus.

Item relegationes, deportationes, & simi-
 lia, siue ea accidunt reis, siue innocentibus.

O A 78

DE CONIUG.

In eiusmodi autem casibus, tenentur coniuges sequi exules, relegatos, deportatos, siquidem sit possibile, Sin minus, decet eos istam diuulsionem pacienter ferre, donec vel fieri restitutio, aut coniunctio possit, vel de morte absentis cerio constet. Ratio est, quia eiusmodi accidentia, quasi morbi quidam reputantur. Estq, astringia, exulibus & relegatis, officia dilectionis conjugalis subtrahere.

Hactenus de principalibus causis differimus. Quod reliquum est, de vicinis causis, nihil auinet prolixè disputare, quia eadem prudentia adhibenda, idem ordo, qui in superioribus, obseruandus est.

Impotens si quis accusetur, an tali morbo ante nuptias laborarit, an vero post eas eum acciperit, diligenter explorandum venit. Quod si igitur tali morbo prius etiam pradius fuit, neq, est spes restitutionis vlla, tentata prius curatio, & data spacio legitimo pro iudicium arbitrio, ex circumstantiis rerum sumpto, pronuncietur, eam copulationem non fuisse conjugium, sed alteram personam deceptam esse. Ratio est, quia non potest habere potestatem corporis persona impotentis. x. Corinth. 7. & consulendum est conscientia & honestati. Si vero post nuptias & coha-

DIVORTIIS.

cohabitationem maritalem, illud damni accessit, non sit separatio, quia morbi non diuellunt coniugia, Sed dilectio coniugalis requirit patientiam & orationem. De pluribus autem circumstantiis, Iure consulti disputant.

DE SPONSA STV. prata.

Quando quis sponsam suam nuptiis celebratis, non inuenit virginem accusationemque instituit, difficilis sane, & permolesta est diiudicatio. Multo enim satius est, maritum hac in silentio tegere, & animo secum reputare, se quoque in sua vita sepius peccasse, ac Deum sibi istam crucem imponere, ut eam in se & perga vita sociam exerceat. Deinde si actionem instituat, non potest ea abire sine deformatione vtriusque, imò etiam omnium propinquorum. Præterea accedunt alia damna & mala, quæ cauere vilius fuerat, quam moueri aut accersiri sibi aut alijs.

Si verò actio coram iudicibus competentibus instituitur, prudenter omnia sunt inuestiganda, an maritus id antea scierit, an post animaduersionem mox abstinuerit, an verò dissimulato isto malo aliquandiu, postea offensus alia re, ex iracundia reuelarit, an ipse bona vita re-

DE CONIUG.

stimonium habeat, & similia. Sunt praeter
omnia grauiora, quando pragnans est, aris
caelari non potest.

Tentanda autem omnibus modis est recon-
ciliatio, ut simul in coniugio uiuant, ex istis ra-
tionibus:

Quia non sine consilio & iudicio Dei sine-
gulari, talis ipsi sponsa obtigerit. Deum enim
omnia arcana nosco. Ac sunt paena diuina paci-
enter ferenda. Sape etiam Deus, peccata pecca-
tis uolsci solet. Est igitur pietas, Dei uoluntati
se se submittere, ac crucem impositam ferre leni-
ter, & rogare Deum, ut ipse arumnae mode-
retur.

Quia Deus multo plura ac maiora pecca-
ta, quotidie condonat. Et Christus inquit. Esto-
te misericordes, sicut pater uester caelestis miseri-
cors est.

Quia arcana non tam reuelanda, quam
regenda sunt, iuxta dictum, Delicta operum cba-
ritas.

Quia reuelatio talium rerum, non tantum
in stuprata, sed etiam in mariti ignominiam re-
dundat, & deformantur totae cognationes.

Quia

DIVORTIIS.

Quia vno malo moto, plura simul moueri solent. Nam Diabolus delectatur conspurcationibus hominum, praesertim coniugum & ex vno filo, vt dicitur, magnam telam contexere studet. Item, Mala bene condita, non sunt mouenda. Item, Stercus motum sordet.

Quia odia, inimicitia, iniuria, insidia, saepe etiam neces, ex eiusmodi rebus oriuntur.

Quia etiam interdum falso iraducuntur persone, quibus postea non potest honor suus restitui. Nam cauillationes eiusmodi, vulgus tenaciter retinet.

Quia Deus forte aliam daret, qua vel fidem conjugalem non obseruaret, vel alioquin semale gereret.

Si vero tentationi nullus relinquitur locus, ac maritus integer vita cognoscitur, an possit fieri diuortium, indices pii ac prudentes considerabunt, ac decernent, iusto tamen spacio interposito, si forte emolliri ad retentionem maritus queat. Nam tandem & innocenti persone, auxilium praestari conuenit.

In veteri Testamento, publica lex extabat de eiusmodi casu, vt si re indicata facinus deprehenderet.

DE CONIUG.

prehensum esset, à populo rea lapidibus publice obrueretur, in publicum disciplina exemplum. Sin verò maritus falsò eam accusasset, ut non tantum centum argenti Siclis, sed etiam verberibus egregie mulctaretur, atq; uxorem per omnem vitam retineret, cum tamen alioquin propter leues etiam causas, licitum esset libellam repudij dare. Deut. 22.

DIVORTII PROPRIETATES.

Pertinet ad causam formalem divortiorum, etiam illud annotare, quasnam habeant proprietates divortia, ut nimirum rectius intelligi queat, qualemnam mutationem separationes ista coniugum adferant. Sunt autem proprietates istae:

Primum res ipsa Coniugij soluitur, hoc est nervus, vinculum, colligatio, unitas, vite conjugalis consuetudo discerpitur, dinellitur, soluitur in uniuersum. Nec sunt inania vocabula, eiusmodi legitima separationes, Sed res ipsa. Coniugium duos vni iungo, per omnem vitam iungit atq; includit. Divortium istos duos, ex isto communi iungo dissolvit atq; excludit. Qui igitur maritus fuit, non est amplius maritus, Quia

DIVORTIIS.

Qua uxor fuit, non amplius est uxor, ac prorsus sunt soluta persona.

Secundo, pars rea, est quasi mortua persona, quia seipsam auulsit atq; exemit e communi iugo, & nunc etiam, sententia iudicis diuulsa atq; separata indicatur, unionem enim Coniugij, ipsamet rupit.

Tertio Innocens pars, lege accipit potestatem, cum alio contrahendi coniugium. Rationes sunt:

Quia Christus inquit, licitum esse fornicationis causa diuortium facere. Ergo & licitum est, alij iungi matrimonio post diuortium.

Quia Paulus inquit, Non est seruus subiectus frater, vel soror in talibus. Ergo potestatem cum alio iungendi matrimonium, post desertionem a iudicibus diuulgatam, concedit.

Quia liberatio ex iugo communi, scelere alterius partis, & lege iudicum, non est verbalis, sed realis. Ergo liberè sese alij coniugio mancipare potest.

Quia separata persona, semet suo flagicio quasi occidit, ac indicatur pro mortua, siquidem

con-

DE CONIUG.

coniuges sunt una caro. Sed rea persona, suam carnem à carne coniugis auulsit.

Quia leges absoluunt & liberant innocentes, nec pari eos cum reis pena afficiunt. Quam enim isthac foret iusticia seu aequitas, innocentem personam legitime, publico iudicio absolutam, postea à coniugio honesto arceri?

Quia in veteri Testamento, missò libello repudij, licitum erat aliud matrimonium inire, praesertim innocenti.

Quia Ecclesia Christi, antiquitus innocenti non prohibuit alterum matrimonium.

Quia Iura ciuilia, non interdunt coniugium innocenti.

Argumenta verò quae opponi solent, paulo post in contrarijs annotabimus.

Quarò, Pars rea, ex sententia iudicium competentium, penis legitimis subicitur, quas Magistratus Politicus exequitur, ut sunt:

Capitale supplicium, iuxta legem veteri Testamoni de adulteris.

Releg-

DIVO RTIIS.

Relegatio seu exterminatio. Nam eiusmodi Anathemata fouere in reliqua hominum piorum & honestorum societate, periculosum ac damnosum est. Nam Deus habet vindicem oculum. Et quam isthac esset iusticia, adulteris & desertoribus maliciosis, liberum quasi asylum, & impunitatem scelerum praeberet.

Prohibitio coniugij in penam, siquidem in eodem loco permittatur manere pars nocens seu rea. Nam si nocenti iterum in eodem pago, oppido, ciuitate, licitum esset coniugium pro arbitrio contrahere, fenestra quasi ad omnem nequiciam perpetrandam, multis nebulonibus aperiretur, et malicia exoptatum premium consequeretur. Necessarium est igitur, honestatis & tranquillitatis gratia, ne pia coniugia turbentur aut dedecorentur, nocentes personas vel sine coniugio manere, vel expelli.

Lutherus porro, hoc consilij in medium affert de nocentibus personis ac separatis, si omnino continere nequeant, ut in aliquam regionem longius distitam sese confrant, in qua de ipsorum scelere nemo quicquam compertum habeat, ubi boni & piij pastoris consilium petant, & sequantur.

Quinto, Non licitum est, repudiatam à se, iterum in uxorem ducere, praesertim si aliq
nupta

DE CONIUG.

nupta fuit, licet ille alter maritus mortem obierit.
 Extat autem manifestus textus Deut: 24. Non
 poterit prior maritus recipere eam uxorem, quia
 polluta est, & abominabilis facta est coram Domi-
 no, ne peccare facias terram tuam, quam Domi-
 nus Deus tuus tradiderit tibi possidendam. Esq;
 honestas etiam, qua ipsi hominis nature implan-
 tata est, ea in re spectanda. Fiedum exemplum
 est, quod ipsa natura abhorret, quod Cato pater
 Hortensio Martiam conjugem tradit, Eodem
 vero mortuo, eandem reducit, perinde ut mili-
 res impij ludunt in permutandis, aut sibi mutuo
 vendendis meretricibus. Eiusmodi autem nefa-
 riam permutationem uxorum, Magistratus ca-
 pitale supplicio merito ulcisci solet.

Alia verò res foret, si persona separata,
 antequam alijs matrimonio iungeretur, cum
 consensu Magistratus & pastorum, redintegrarent
 coniugium, propter graues causas.

DE IVDEORVM DI- uortio.

Pluralitas uxorum, qua publicè inualuit
 ac tolerata est in veteri Testamento, attulit etiam
 magnam in diuortijs licentiam. Itaq; Moyses
 Deo permittente, coactus est eam licentiam non
 nihil

nihil legi
 diffatur
 natur li
 bono ora
 tius rei o
 Fuit ita
 orum
 prefixas
 lantes, q
 licium e
 pudare
 Christi
 Esse eam
 legem c
 non sepa
 dis ipso
 rum, ab
 repudiu
 Matth.

Non
 care cau
 iudiciu
 re, pro f
 offensio

DIVORTIIS.

libil legibus constringere, vt Deut. 24. lex illa
dicitur, Si qua causa diuortij incidat, vt scri-
batur libellus repudij, hoc est, deliberato &
bono ordine, & cum iudicio id fiat, vt possit
ius rei coram honestis hominibz reddi ratio.
Fuit itaq; permissio magis quam lex, illa Iude-
orum separatio. Cum autem subinde metas
prefixas transilirent homines profani et petu-
lantes, questio agitata est inter honestos, num
licitum esset, vxorem quamlibet ob causam re-
pudiare. Ad hanc questionem sibi propositam
Christus respondet cum summa indignatione,
Esse eam leuitatem, contra Dei creationem et
legem coniugij, Quod Deus coniunxit homo
non separet. Item Moysen propter duriciem cor-
dis ipsorum, PERMISSISSE dimissionem vxor-
um, ab initio autem sic non fuisse. Praterca
repudium, restringit ad solum adulterij casum.
Matth. 19.

CONTRARIA.

Non legitimo ordine, cognoscere ac dijudi-
care causas matrimoniales, sed vel precipitare
iudicium, vel maliciosè regulam iuris inflecte-
re, pro fauore, vel odio personarum vel etiam
offensionum, aut suorum periculorum.

P

Pri-

DE CONIUGI

Prudto tantum arbitrio inter sese, de
mutua separatione pacisci, non consulto pasto-
re, nec Magistratu, diuidere facultates, & sic
ab inuicem discedere, tali conventione, quod
neuter alteri velit esse impedimento, quo mi-
nus cum alia persona mari inoniam corrumpat.
Hæc barbaries bestialis, publicis legibus et
pænis, reprimenda & corrigenda est. Nam
plerumq; vel innocens persona, miserè ab al-
tera parte decipitur, aut blandicys, aut minis:
vel utraq; persona, spectant licentiam vita,
aut alios, quibus cum existimant se libentius
in coniugio victuros. Cum autem in Christiana
republica, non sit fas, vt vlla persona ferat-
tur, quæ non sunt solenniter à Ministro verbo
Dei, loco & nomine Dei copulata, ideo neg-
coniugibus fas est, vt semetipfos diuellant, sine
legitimo iudicio, cui talium Matrimonialium
causarum cognitio est demandata.

Tolerare eiusmodi priuatas discessiones
ac separationes coniugum, in ignominiam con-
iugij, & scandalum alijs quàm plurimis. Nec
dubium est, quin grauissimè peccent Magistre-
tus politici, & pastores, si ad eiusmodi inordi-
nationes connueant, vel crassa quadam ne-
gligentia, vel insulsa ac barbarica inscitia

impietate

DIVORTIIS.

impietate. Nam de coniugio honestius est se³
tendum, quam ut eiusmodi priuata ac turpes
secessiones, ac distractiones coniugum, publice
tolerentur. In Ecclesia enim Christi, decet om-
nia bono, et graui, et necessario, et utili ordine
geri, ac perfici.

Non exequi penas, quas leges & honeste
consuetudines decreuerunt. Sed parcere, vel
propter corruptelas munerum, vel propter
cognationem, amicitiam, metum, periculum,
aut similes nugas, quibus executio Iusticiae Dei
impeditur et intermittitur. Hanc verò ob cau-
sam, istos Magistratus, aut pastores, Deus tan-
dem punit vnà cum reis. Deus enim est iustus
iudex, et irascitur singulis diebus, atq; sui iudi-
cij testimonia ob oculos ponit, si modo stulti ho-
mines attenderent.

Separare tantum quo ad mensam et tho-
rum, & non quo ad vinculum coniugij, hoc est
verbis, non re soluere, nec permittere parti
innocenti atq; absolutæ potestatem, alterum
coniugium ineundi, donec quidem pars rea in-
uinit est. Talis iniusticia et crudelitate, hacten-
us pontificia Ecclesia est vsa. Sed rationes
Antichristi audiamus, ut rerum pondera om-
nium oculis exponantur.

DE CONIUG.

Argumenta pontificiorum.

I.

Manentibus substantialibus Coniugij, non licitum est cum alia persona coniugium inire.

Sed facta separatione propter adulterium & desertionē, nihilominus manet substantialia coniugij.

Ergo separatis etiam innoſcentibus, non fas est cum alijs personis matrimonia inire, donec pars rea in viuis est. Porro substantialia coniugij vocant, ipsum nexum seu vinculum coniugij. Separationem intelligunt, tantum quò ad cohabitationem & rborum.

Respondeo. Minor est *αγιώμαρον*. Nos eam negamus, quia separatio legitima coniugij, non sunt tantum verba inania, sed ipsius coniugij dissolutio, seu vinculi coniugalis scissio atq; diuulsio. Canonista verò affirmant audacter atq; pertinaciter satis, ideo ipsorum fundamenta in medium theatrum procedant, vt de robore ipsorum iudicium fieri queat.

2.

Quod Deus coniunxit, homo non separet.

Coniuges sunt a Deo iuncti atq; colligati, in indiuiduam vitæ consuetudinem.

Ergo

DIVORTIIS.

Ergo nemo hominum coniuges separet.

Respondeo. Primùm concedendum sanè est nulli mortalium fas esse, suo ipsius arbitrio aut potestate, coniugia dissuere. Sed si lex diuina coniugia dirimit, an non Deus ipse dicitur id facere, licet homines legem diuinam sequentes, sententiam ferant et pronuncient. Ipse autem Christus Deus inquit, EXCEPTA fornicationis causa. Ergo Deus ipse dissolutionem coniugij propter adulteria facit, ac parti innocenti concedit, vt alij personæ iungatur. Nam Christus Matth. 5. non tantum de diuortio, sed etiam de alia ducenda, in vna eademq; sententia loquitur.

Deinde pontificij, conclusionem aliam suo instituto conformiorem adsuunt. Ergo inquit, nulla separatio fieri potest, nisi quò ad mensam & thorum, & non quò ad vinculi coniugalis dissolutionem. Sed hoc monstrum, non potest ex præmissis elici. Vbi verò Christus sic locutus est? Et quid potest dici portentosius, quàm separationem coniugum faciendam, & tamen non debere coniugij separationem fieri. An verò separatio thori, non est vinculi coniugalis dissolutio? Nam Paulus disertè inquit, maritum nõ habere sui corporis

P 3 potestatem

DE CONIUG.

potestatem, sed uxorem, et e contra. Imò si manet vinculum coniugij, aut ipsa, ut loquuntur, substantialia matrimonij, etiam in ipsa separatione quantumvis legitima, sequitur irrefragabiliter, maritum adhuc retinere potestatem debitum postcandi ab uxore, & uxorem vicissim à marito. Qualis igitur est isthac separatio? Non igitur modo stulticia stultissima, sed furor planè furiosissimus pontificiorum, mox in hoc præcipuo ipsorum argumento elucet. Proferunt enim verba, quæ in verbo Dei non extant, neq; cum eo congruunt, et ab omni ratione omnium sanorum hominum aliena sunt. Imò, nullæ gentes sapientes, tam stolidè unquàm locutæ sunt. Sic ex ungula leonem, ex aure longæ, Asinum magnum facile est cognoscere.

3.

Marci 10. Quicumq; dimiserit uxorem suam, & aliam duxerit, adulterium committet super eam. Etsi uxor dimiserit virum suum, & alij nupsert, mæchatur.

Luca 16. Omnis qui relinquit uxorem suam, & alteram ducit, mæchatur, & qui dimissam à viro ducit, mæchatur.

In

DIVORTIIS.

In his verbis, prorsus nulla exceptio est,
nulla distinctio.

Ergo in ipso diuortio quantumvis legitimo, tamen manet vinculum coniugij, & est separatio tantum, quò ad mensam ac thorum, nec licitum est innocenti atq; absolute parti, uerum cum alia persona matrimonium sancienti.

Respondeo. Est affectata cecitas & malicia. Nam regule scripturæ sacræ, nota sunt, quod scriptura per scripturam declaranda sit. Deinde quod sententiæ habentes distinctionem, reliquis generalibus lucem adferant. Item quod unus Euangelista non habet, id ex alio petendum est. Item, non improbat Euangelista, quod à se omissum, ab alio verò positum est. Cur igitur non vident illæ talpæ, quid luminis Matthæus Apostolus, qui ex ore Christi ipsius oracula immediatè hausit, Marco & Lucæ communicet? Nam disertè addit, EXCEPTA fornicationis causa, ac ne crimineris temeritatem & præcipitantiam, bis eandem exceptionem repetit, Matth. 5. 19. verba eius sunt:

DE CONIUG.

Omnis qui dimiserit uxorem suam, EX-
CEPTA fornicationis causa, facit eam mach-
ari, & qui dimissam duxerit, adulterat,
Matth. 5, Item:

Quicumq; dimiserit uxorem suam, NI-
SIOB fornicationem, & aliam duxerit, mach-
atur, & qui dimissam duxerit, machatur.

Sole igitur meridiano lucidius est, Chri-
stum dare potestatem disertis verbis, non so-
lum dimittendi adulteram vel adulterum, sed
etiam aliam vel alium, post legitimam sepa-
rationem ducendi.

Deinde, vnde ista verborum & rerum
portenta: Christus prohibet dimissionem. Er-
go dimisso tantum, quod ad cohabitationem &
thorum facienda? Quis spiritus ista verba, in
Christi sententiam insarcire audeat, quod ad
mensam & thorum? Item Christus in verbis,
quae profert, negat dimissionem admittendam.
Isti vero Antichristi, affirmant dimissionem
concedendam, & insuper thori & mensae se-
parationem ex Acheronte afferunt, qua con-
iuges quidem ipsos, verum non ipsum coniugii
vinculum distrabi contendunt, faciuntq; Ne
intelligendo, vt NIHIL intelligant, si tamen
contra ipsorum insaniam id dicere liceat. Sed
ergent.

Verba

D I V O R T I I S.

Verba Christi sunt strictissime obseruanda.

Sed Christus strictissime inquit, Qui dimiserit uxorem, et aliam duxerit, mœchatur, item Qui dimissam duxerit, adulterat.

Ergo facta dimissione, neutri parti, altera quidē viuente, licitum est matrimonium cum alia persona inire.

Respondeo primum ad Maiorem. Optimum sanè, & saluberrimum in Theologia principium. Sed verba Christi inspicienda sunt in textu, & attendendum, quòd nam illa verba directà sint. Obseruandum præterea, ne aliquid fraudulenter omittatur, vel intrudatur. Nam præstigiatoribus familiare est, aliquando verba pro sese facientia citare, reliqua vero multa, quasi altè leuatis pedibus, transilire, vel etiam inserere nonnulla, quæ eodem non pertinent.

Deinde ad Minorem. Christus ipse causam fornicationis, verbis clarissimis & strictissimis excipit. Paulus verò casum desertionis. Itaq; ludunt pôtificij calunnia diuisionis, perinde vt spiritus malò truncatim allegat scripturam, Christum in deserto tentans. Matth. 4. Hec sunt tam manifesta, vt quasi laqueo istos fures verborum Christi comprehendere, & strangulare videantur. P 5 Nunc

DE CONIUG.

Nunc verò & propositionem specta, ad quam veluti ad scopum, ista verba Domini collimant. *Quaestio mouetur Matth. 19. Libellum ne sit, uxorem suam qualibet ex causa dimittere? Nota autem mihi diligenter, neruum quaestionis in ijs verbis consistere; QV ALIBET EX CAUSA.* Non enim simpliciter quaeritur, vtrum fas sit uxorem dimittere, sed vtrum *QV ALIBET EX CAUSA* dimissio facienda sit? Quid Christus? Planum dat responsum, idq; Negatiuè, Non licet inqt qualibet ob causam uxorem dimittere, ac neruum seu ius matrimonij recitat, qd Deus condidit et coniunxit maritū & vxorē, vt sint vna caro, h. e. indissolubilē vitæ consuetudinem obseruent. Vnde porro ista regulā nascitur, Quod Deus coniunxit, homo non separet. Huic verò rationi, iterum conclusio seu sententia decisiva accommodatur, & ad scopum illum praefixum dirigitur, *NEQV AQVAM QV ALIBET EX CAUSA* dimittendam uxorem. Inde per consequentiam atexitur: Ergo, qui qualibet ex causa, id est, non tali, qualem Deus ordinauit, dimittit uxorem, etiamq; duxerit, is adulterium perpetrat. Ratio est, quia non fas est, qualibet ex causa dimittere uxorem, & non est legitimum diuortium, quod sit qualibet ex causa, seu non ex causa tali, propter quam vult *DEVS* diuortia fieri.

Cum igitur
uxori,
lij vxor
tollit o
Eadem
itur, q
non suff
Dei, au
dium si
repudi
est, nec
legitimi
cere in
certa.
Si
locis e
libet o
pius e
cum v
lista e
accipe
Eor fa
cy, no
quoq;
licitu
brare
timo

DIVORTIIS.

Cum igitur adhuc sit alligatus maritus priori uxori, nondum facto legitimo diuortio, ideo alii uxori sese iungere non potest. Nam Christus tollit consuetudinem, de pluralitate uxorum. Eadem ratione & alterum membrum adstruitur, qui dimissam qualibet ex causa, hoc est, non sufficienti causa, neq; consistente in iudicio Dei, duxerit, mæchatur. Causa est, quia repudium sine causa sufficienti factum, nullum est repudium. Ergo nexus coniugij adhuc integer est, nec licitum est alterius coniugem nondum legitime separatam, sine adulterij crimine ducere in uxorem. Hæc sunt plana, perspicua, certa.

Si quis verò obstrepat, Matth. 5. alijs in locis eam occasionē non poni, nempe an quam libet ob causam dimittenda sit vxor, sciat, sepius eam questionem à Iudeis agitatam, & cum vno in loco plenius eo res sit ab Euangelista exposita, reliqua etiam loca inde lucem accipere oportere.

Intelligit igitur pius atq; intentus lector facillimè conclusionem argumenti pontificij, non modò violendam, sed insulsissimam quoq; esse, quòd neutri parti post diuortium, licitum sit coniugium cum alia persona celebrare. Nam CHRISTVS de illegitimo repudio, quod nihil iuris, nihil

DE CONIUG.

nihil virium habet, manifestè loquitur. Deinde in exceptione de fornicatione, tum repudium ipsum, tum ductionem alterius persona permittit.

4.

Rom. 7. Lex homini dominatur, quanto tempore viuit.

Nam quæ sub viro est mulier, *VIVENTE* viro alligata est legi. Si autem *MORTUUS* fuerit vir eius, soluta est à lege viri.

Igitur *VIVENTE* viro vocabitur adultera, si fuerit cum alio viro. Si autem *Mortuus* fuerit vir eius, liberata est à lege viri, ut non sit adultera, si fuerit cum alio viro.

Ergo inquirunt, quantumvis legitime separatis personis, non est integrum, *VIVENTE* nocente persona, cum alia matrimonium inire. Ratio est, quia Paulus ait, *VIVENTE* viro, et tantum post mortem coniugis, iterandum esse coniugium.

Respondeo. Vide quid portenti à portentosis capitibus adsuatur? Paulus de iure matrimonij differit, vbi nulla causa repudij incidit. Nec verba hic facit de repudio legitimo, sed de illegitimo, si quis nimirum nullo facto legitimo repudio, aliam duceret coniugem, is grande scelus

DIVORTIIS.

scelus adulterij committeret, dignusq; esset pu-
blico supplicio. Quomodo igitur ex verbis Pau-
li eliciuntur illa rerum monstra, etiam legiti-
ma facta separatione, nempe iuxta verbum
Dei, ne innocenti quidem liberum esse, aliam
personam sibi legitimo matrimonio iungere, vi-
uente nocente atq; damnata persona? Item Se-
parationem illam legitimam, tantum esse dis-
tractionem quo ad thorum & mensam? Est
igitur non modò ignoratio, sed peruersio quoq;
Elenchi, digna odio & pœnis.

Idem verò iudicium est, de dicto Pauli i.
Corinth. 7. Mulier alligata est legi quanto tem-
pore *VIVIT* vir eius. Quod si dormierit vir ei-
us, liberata est à lege. Cui autem vult nubat,
modò vt in Domino. Lex est de iure matrimo-
nij. De castibus vero diuortij, nihil continet.

5.

I. Corinth. 7. 1. His qui matrimonio iuncti
sunt præcipuo non ego, sed Dominus, vxorem
à viro non discedere.

2. Quod si discesserit, maneat innupta, aut
viro suo reconcilietur.

3. Et vir vxorem non dimittat.

Ergo

DE CONIUG.

Ergo factio legitimo diuortio, non liberum est vlli personae, matrimonium cum alia contrahere, donec quidem altera persona viuit, sintque disiuncti saltem thoro & mensa, reliquo coniugij vinculo manente.

Respondeo. Est fallacia secundum non causam vt causam. Nam Paulus primum de iure matrimonij, seu de causa eius formali docet, nempe quod sit indissolubilis vita consociatio. Deinde verò de inordinata ac temeraria discessione loquitur, quae non potest pro legitimo diuortio haberi, atque in eo casu, discedenti quidam, sine causa dirimenti coniugij vinculum, & priuato suo arbitrio, non legitimi iudicij sententia id facienti, hoc est desertrici prohibet matrimonium cum alia persona, scilicet donec illa persona nondum est absoluta legitimo iudicio. Nam paulò post sequitur de absolute personae deserta, Quod si infidelis, inquit, discedat, discedat. Non enim seruituti subiectus est frater vel soror, in talibus.

Planum igitur & apertum est, Paulum non de legitimo diuortio, sed de discessione culpabili loqui, ac desertrici penam denunciare. Deinde verò desertam personam, siquidem illam coram legitimo iudicio probatum fuerit, absolute a seruitute, hoc est, vinculo illius coniugij, et factio

DIVORTIIS.

ut facere ei potestatem, cum alia persona legitime contrahendi.

Iniquum igitur, ac distortum est illud pontificiorum iudicium, tam nocentem quam innocentem, pari pena inodari oportere. Inveniuntur quidem pontificij in textu penam deservitricis, ad absolutionem vero innocentis persona, minimè attendunt. Hoc scilicet est, candidè scripturam sacram tractare.

6.

Consuetudo Ecclesie Christi perpetua, retinenda est.

Sed patrum scripta testantur, facta separatione, neutri parti concessam esse libertatem, coniugium cum alia persona contrahendi, donec quidem altera, siue nocens siue innocens, superstes in terris fuerit.

Ergo iam quoque id retinendum est.

Responsio. Maior transeat, siquidem ea consuetudo, verbo Dei est consentanea. Nam alioquin multa, sub eo specioso titulo venduntur, quae ad lydium lapidem verbi divini examinata, probam non sustinent.

Deinde omnibus patribus, meritò anteponitur
Christi

DE CONIUG.

Christus, & Apostoli, Christus verò liquidissimè in causa Adulteri, & separandi, & aliam ducendi potestatem sancit. Matth. 5. 19. Paulus verò desertam personam, à seruitute, id est, à iugo seu vinculo coniugij liberam pronunciat, & data libertate, re ipsa concedit. Matrimonium cum alia.

Quod verò ad ipsos Patres attinet, negari non potest, quin hac ipsa in re sententijs varient, id quod vel ex solo Origine satis patet, qui scribit, quosdam Episcopos sua etate, idq; non sine causa, permisisse separatis, vivente priori coniuge, nuptias cum alijs. Ipse verò contrarium sentit, Tractatu 7. in Mattheum.

Ambrosius clarè inquit, viro licet ducere uxorem, si dimiserit uxorem peccantem. Sed iniurius est in mulieres, quod eis non concedit eadem vri lege: Postea tamen ait: Si infidelis discesserit, liberum habebit arbitrium, si voluerit nubere legis suæ viro, in epistolam. i. Corinth. 7.

Præterea Euangelium non abolet politica, Sed leges Cesareæ quoq; permittunt legitimè separata personæ, aliam sibi iungere.

Occasi-

DIVORTIIS.

7

Occasiones peccatorum praecedenda sunt.

Sed concedere innocenti parti legitime separata, coniugium cum alia, vivente priori, occasionem peccatorum praebet,

Ergo neutri parti aliud Matrimonium est permittendum.

Minor probatur, quia hac data licentia, sepe occulto quodam odio quarerentur causa distractionis.

Respondeo ad Maiorem. Alia dicuntur occasionem peccatorum per se, alia per accidens. Pontificij nonnulli ausi fuerunt Biblica scripta appellare materiam litis. Sed non sunt per se casualis, verum impij abutentes verbo Dei, contentiones movent. Verbum enim Dei, per se est fons pacis.

Ad Minorem. Est fallacia accidentis. Nam per se ea legitima concessio, nemini occasionem peccandi suggerit. Deinde pars rea penis subijcitur. Praeterea Magistratus officium est, abutentes legibus honestis, gravi auctoritate & debitis ultionibus retundere, atq; ad disciplinam astringere.

Q

Solutio

Solutis à substantialibus Coniugij, liberum est cum alia persona coniugio copulari.

Sed in legitima separatione, vterq; coniugum à substantialibus coniugij penitus liberatur.

Ergo vtriq; Coniugum, facta separatione hoc est, tam nocenti quam innocenti, aequè liberum est cum alia persona nouū Coniugium iungendi.

Respondeo. Maior falsa est, quia pena nocentis excipitur: Est autem pena nocentis et condemnata partis in legitimo iudicio, ut à matrimonio altero arceatur, in primis vero eò in loco, vbi hactenus vixit. Non est enim eadem conditio, in legitimo iudicio infontis & fontis, neq; decet eos vel iisdem vti priuilegijs, vel etiam simili penæ submitti.

Ad Minorem. Sed innocens, voce iudicis publicaq; auctoritate, accipit licentiam alterum Matrimonium ineundi. Reus verò accipit prohibitionem eadem auctoritate. Vult enim Deus quandam externam disciplinam obseruari, et quandā equitas foret, vt diximus reos & iustos, vel pariter damnare ac punire, vel pariter absolueret ac honorare.

Ergo

DIVORTIIS.

Ergò inferunt: Substantialia Coniugij, non
sunt reuera sublata, si reus non habet potesta-
tem, cum alia nuptias celebrandi. Respondeo,
quod substantialia Coniugij sublata sunt, et simul
pena imposta, ne ista scandala alijs noceant.

9.

Pœnitentiæ non est gremium Concluden-
dum atqui, si innocens alij matrimonio copu-
labitur, innocens verò à matrimonio arcebi-
tur, pœnitentiæ locus non relinquatur.

Ergo neutri parti fiat potestas, aliud ma-
trimonium ingrediendi, altera persona vi-
uente.

Minor probatur, quia non amplius redin-
tegrationi locus esset. Deinde, quia pars rea
continere non posset, vera ad Deum conuersi-
oni incontinentia obflaret.

Respondeo. Est fallacia secundum non cau-
sam vi causam. Nam reus admonetur pœnis,
de seria et matura pœnitentiâ. Sunt enim pœnæ
Magistratum, quasi efficaces voces legis
diuinæ. Deinde, si continere nequeat,
supra Consilium LUTHERI exposui-
mus. Abeat in exilium, ne suo scandalo

Q 2

noceat

DE CONIUG.

noceat alijs, ibiq; pi pastoris consilium, qui conscientia rationem habeat, sequatur. Hac moderatio ijs, qui serid pœnitentia student, sine dubio grata est.

Hæc argumenta volui recensere, ut Amichristi Romani prestigia, ab omnibus conspici ac facile dijudicari possent.

Fines deniq; diuortiorum sunt, ut persona innocentes liberentur, ac legitimo ac publico iudicio, bonaq; conscientia, si id necessitas postulet matrimonium honestum, cum alia persona ineam et colant.

Deinde, ut fontes debita pœna afficiantur.

Tertio, ut inordinata atq; illicita commixtiones, quas Deus serid odit & execrat, vitentur. Vult enim Deus non modo in sua Ecclesia, sed etiam inter gentes, disciplinam & honestatem, tum in alijs vitæ actionibus, tum verò etiam in coniugio & propagatione hominum, obseruari.

DE CAUSA FINALI Coniugij.

Superest, ut quadam de fine Coniugij adiciamus, qui sanè & præstantissimus, & maxime
neces

necessari
ur, nih
Dei oper
sexus in
& vxor
non post
iugij por
l.
procreat
rerum o
mini. &
mmani
vniuersi
ram. Ge
tas, ut in
dum nap
simul a
duo sunt
& fons t
Dei m
experien
modo h
& quia
mat. N
hominis
anima c
terna, se
moris est

FINE.

necessarius est. Deus & natura, ut vulgo dicitur, nihil faciunt frustra. Id vero in omnibus Dei operibus, liquidissime videre est. Est autem sexus in genere humano, atq; consociatio mariti & uxoris, in indiuiduam vite consuetudinem, non postremum Dei opus. Sunt autem fines coniugij potissimum isti:

I. Propagatio generis humani, seu liberorū procreatio honesta & legitima. Sic enim creator rerum omnium inquit: Crescite & multiplicamini, & replete terram, & subijcite eam, & dominamini piscibus maris & volatilibus cæli, & universis animantibus, quæ mouentur super terram. Gen. x. Est igitur hæc Dei creatoris voluntas, ut in coniugio plurimi homines, in hunc mundum nascantur. Angeli quidem quotquot sunt, simul à Deo conditi sunt. Sed hominum tantum duo sunt initio à Deo facti, q; essent seminarium, & fons totius generis humani. Delectari autem Deū multitudine hominum, quotidiana restatur experientia. Nam Deus adhuc hodie, mirando modo homines ex hominibus, in coniugio creat, & quidem virumq; sexum pro suo iudicio format. Neq; est ullius animalis creatio mirabilior, hominis in utero materno formatione. Nam ibi anima corpori unitur, & non modo anima est æterna, sed etiam corpus. Est enim iam corpus mortis est obnoxium propter peccatum, tamen ex-

pulueribus terræ ad tubam Christi iterum prohibet, atq; vnitum animæ viuet in æternum. Deinde ratio in homine, vox articulata, et similia multa, præstatiã hominis commēdat. Vult etiã Deus, ex Matrimonio, veluti ex vna radice enasci tres Hierarchias in mundo, quibus Deus in primis delectatur, nempe statum economicũ, statum Magistratum, & statũ Ecclesiasticũ vti vulgo nominantur. Deleto. n. Coniugio ista Hierarchia in mũdo cõsistere nequeit, quò maiori odio Antichristi Romanus dignus est, qui horribiliter istam Dei ordinationem deformauit, vt suo loco dicendum est.

II Vitatio promiscuarum & vagarum libidinum, quas Deus verbo suo seuerè prohibuit, ac punit, ac puniturus est, tum temporalibus tum æternis pœnis, in omnibus non agentibus penitentiam. Grauißimum extat dictum I. Corint. 7. Ad vitandam fornicationem, vnus quisq; vxorem suam habeat, et vnaqueq; virum suum habeat. Equidem Deus initio affectus coniugales ita hominum pectoribus iniecit, vt essent ordinati, nihilq; turpe in eis apparet. Sed ista tetra flamma libidinis, & pruritus carnis, qui nunc in hominis natura sentiuntur sunt à peccato. Nam Diabolus tam horribiliter naturam humanam peruertit, atq; fœda immundicia,

mundicia, veluti veneno persudit atq; reple-
 nit. Est enim ipse quoq; spiritus immundus.
 Cum igitur tanta sit carnis humana imbecilli-
 tas & malicia, Deus vult omnes, qui non sunt
 castitatis dono ornati, in Coniugio viuere, ne
 sint diaboli organa, ne sua & aliorum corpora
 & conscientias polluant, & ne graues penas
 sibi, alijsq; attrahant. Hebre. 13. scriptum est
 Coniugium sit honoratum, et thorus sit impol-
 lutus, Fornicatores enim et adulteros, iudica-
 bit Dominus. Ex his verbis Paphnutius egre-
 gius dixit, Consuetudinem conjugalem esse casti-
 tatem, id est, rem Deo non displicentem. Au-
 gustinus inquit, Matrimonium esse remedium.
 27. quest. cap. 1. Hac autem vox ex pauli ver-
 bis sumpta videtur, Melius est nubere quam
 vi. Hoc igitur redemium, diuinitus concessū
 repudiantes, et vages libidinibus sese contami-
 nantes, propiciū Deum, fidem, & salutem
 retinere non possunt. Pellitur enim Spiritus
 sanctus, & impeditur omnis inuocatio.

III. Ecclesie Dei multiplicatio. Vult enim
 Deus ex genere humano, per verbum et Sacra-
 menta, sibi cœlum hominum colligere, quem
 sanctificet, et à quo tum in hac vita rectè cola-
 tur, tum in æterna quoq; glorificetur. Si homi-
 nes suā illam primēuā integritatē retinuisset,

DE CONIUG.

ista quidem omnia fuissent illustriora, & pulchriora. Fuissent enim homines, purissima & splendidissima templa, & specula ipsius Dei, fulgentia mera iusticia, mera sanctitate, mera obedientia. Omnes affectus fuissent recti, cultus Dei sine omni furo, cogitationes & actiones ordinatae. Iam vero postquam astu & poena Diaboli, genus humanum miserabiliter perditum est, quamquam mortaliū vllis verbis exponere possit, innumerabilis quidem hominum multitudo, manet in peccatis & exilio, id quod horrendum est. Immensa tamen bonitate, Deus vult homines ex coniugio procreari, & ex illis sibi aliquam hominum frequentiam congregat atq; sanctificat, qui Deum recte cognoscunt, adorant, colunt, & sunt heredes vitae aeternae.

Parentum igitur officium est, non modo nutritionem liberis prestare, sed omnium maxime operam dare, ut ad omnem pietatem assuefiant, Deoq; cultores, ut ille sapiens ethnicus dixit, post se relinquunt. Hanc ob causam Paulus inquit Ephe. 6. parentum esse, ut liberos suos in disciplina & correptione Domini educant. Suauissima vox Christi est, sinite pueros ad me venire, talium enim est regnum caelorum. In veteri testamento ritus de primogenitis Deo & offerendis & consecrandis, idem representant & monuit,

FINE.

monuit, ad Ecclesiam nimirum liberos à paren-
tibus deportandos esse.

III. Oeconomia administratio, & mutua of-
ficia in tota hominis vita. Tali enim modo ho-
mines sunt conditi, ut sine Oeconomia vita ipso-
rum conservari nequeat. Latronum & vagan-
tium hominum, nulla sunt Oeconomia, ideo ab
omnibus sanis, non pro hominibus, sed pro bestijs,
feris, ac ponderibus terra inutilibus reputantur.
Oeconomia autem, non potest vel per mares so-
los, vel per feminas solas, commodè & vtiliter
administrari. Sunt enim quadam opera Oeco-
nomica, maribus potissimum competentia, ut co-
lere agros, exercere mercaturam, extruere do-
mos, bella gerere, ius dicere in causis perplexis,
& similia. Sunt etiam alia, quæ feminis conue-
niunt, ut coquere, nere, fila trahere, mulgere, ca-
seos & butyrum parare, lectos sternere, liberos
pectere & ornare, & alia plura. Ad mutuum
igitur auxilium in victu parando, ac reb. partis
asseruandis, rectèq; collocandis, coniugium est per
necessarium & vtile. Item ad officia mutua, in
omni vita, præstanda, præsertim in rebus aduer-
sis, coniugium pernecessarium est, nimirum ut se
in vita illa Oeconomica coniuges mutuis consi-
lijs, admonitionibus, institutionibus iuvent, simul
Deum innocenti, in agrotationib. se inuicem cu-
rent.

DE CONIUG.

rent, deniq; vthæreditates etiam certis hæredib; relinquuntur, id quod ex ipsa lege naturæ gentes quoq; spectarunt.

V. *Vt sit typus vnionis, societatis, & communionis bonorum cum Christo. Deus enim ipse suam Ecclesiam vocat sponsam, se verò sponsum, vt Osee 2. Desponsabo te mihi in sempiternum, Desponsabo te mihi in iusticia & in iudicio, et in misericordia, et in miserationib;. Et desponsabo te mihi in fide, & cognosces dominum. Item Ephe. 5. Mysterium inquit hoc magnum est. Recitat autem illa capita typi:*

1. *Vir est caput mulieris, sic & Christus est Ecclesie caput.*

2. *Vir diligit vxorem, sic et Christus diligit Ecclesiam.*

3. *Vir ornat vxorem, sic Christus sanctificat & mundat Ecclesiam.*

4. *Viri corpus est vxor. Sunt enim vna caro. Sic & Ecclesia est corpus Christi, de carne & ossibus eius.*

5. *Vir & vxor indissolubili vinculo sunt ligati, vt sibi inuicem adhæreant. Sic et Christus*

cum

FINE.

cum sua Ecclesia est colligatus, vt sibi inuicem
adhereant in perpetuum.

Corporis itaq; bonorum & honorum, sit
vniio in Coniugio. Sape igitur ex illa dulcissima
copulatione, occasionem petamus cogitandi de
amore Christi sponsi erga nos de bonis que no-
bis peperit ac donauit, de honore, quem in
aterna vita ab ipso habebimus, ac vicissim nos
commonefaciamus de officijs huic sponso de-
bitis, vt agnitionem, amorem, reuerentiam,
fidem, confessionem, constantiam, odium ho-
stium Christi, desiderium ad ipsum in caelestem
vitam perueniendi.

CONTRARIA.

Esse a storgon, abhorrere à liberis, eamq;
ob causam vitare coniugium. Tales autem ho-
mines indigni sunt, qui ab hominibus nati sint.
Deinadè bellum gerunt cum D E O, qui vult
homines in coniugio viuere, vt homines pro-
creentur. Tertio bellum inferunt naturæ, sic
enim conditi sunt homines, vt in coniugio vi-
uant. Quarto sunt hostes generis humani iu-
dicandi, quia nullos homines, quod ad se
quidem attinet, post se relinquere cogitant.
Quinto,

DE CONIVG.

Quintò, sunt infideles, quia Deo non habent fidem, quod vel possit vel velit eos enutrire. Sextò, sunt alijs standalo. Ideo ex communi hominum societate pellendi erant.

Castitatis leges imponere, ac miseros homines ad eas obligare, quas neq, animo, neq, corpore servare possunt. Sic Antichristus Romanus omnes Ecclesiasticos, omnes monachos ac moniales lege diabolica, ut paulus x. Timot. 4. nominat, ad castitatem impossibilem, contra ius Dei, naturae, ac humanum obstringit. De coelibatu autem postea, in compositis quadam addemus.

Illicitis modis pruritu carnis satisfacere, ut fornicationibus, Italicis, ac Monialium peccatis, à quibus abhorret oratio. Facius enecare, & similia.

Non spectare Ecclesiae multiplicationem, hoc est, liberos non adsuescere ad pietatem. Non adferre infantes ad Baptismum, more Anabaptistarum, vel alioqui eos negligere, ut in omni genere scelerum adolescant, & fiant impij sicut parentes, inde vulgo dici solet. niger cornus, niger pulvis. Item tantum ad fraudes & artes pecuniarias, liberos instituere, neglecto Catechismo.

Oecon-

FINE.

Oeconomiam nullam observare, & res suas à parentibus acceptas, potationibus ac scortationibus dissipare, id quod plurimis Acolastis passim usu venit. Iam verò interest reipublica, ne facultates inutiliter decoquantur, ideo non debeant ad eiusmodi scelera committere.

Carnalibus rebus ita oppressum atq; submersum esse, ut non veniat in mentem pulcherrimus & suavissimus typus unionis Ecclesie & Christi. Caelibes quidem in regno Antichristi, eum typum re ipsa, ad est, suis legis & vocis irrium faciunt.

Tantum hominum procreationem vrgere, ut homines plurimi nascantur, qui in praelys cruentis obijci queant, sicut in Moscovica & Turcia fieri solet, quam quidem ad rem, etiam Polygamia, in illis locis permittitur.

DE COMPOSITIS.

Iam nonnulla sunt adiungenda, qua in superioribus capitibus vitanda prolixitatis gratia, commode tractari non potuerunt, quaeq; inde sua fundamenta trahunt.

DE